

<https://www.doi.org/10.26565/2220-7929-2025-68-05>
УДК 930.2:82-94](47+57)''193'':323.3-057.16

Оксана Клименко

кандидатка історичних наук, постдокторантка
Центр україно-канадських студій, Університет Манітоби
Вул. Дайсарт, 29, R3T 2M7, Вінніпег, Манітоба, Канада
Email: oksana.klymenko@umanitoba.ca
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-7232-3392>

ПАМ'ЯТАТИ ПО-РАДЯНСЬКИ: СПОГАДИ РОБІТНИКІВ 1930-Х РОКІВ

Пропаганда та цензура були невід'ємними складовими радянського суспільства. На пам'ятання минулого та формування стилю і риторики розповідей про життя в СРСР, зокрема такі державні програми, як індустріалізація, також мали вагомий вплив. Мета роботи — аналіз спогадів радянських робітників, що були опубліковані в рамках кампанії з написання історії фабрик та заводів у 1930-х роках. Для реалізації цієї мети було обрано конкретний приклад — спогади Микити Ізотова, радянського шахтаря, що вийшли друком 1934 року у Харкові. Його спогади є наочним прикладом «правильної» біографії робітника, що включає обов'язкові елементи: бідне походження, опис життя до Жовтневої революції та після неї, зокрема роботу в шахті й навчання. У цих спогадах було показано, як саме історія цього шахтаря слугувала інструментом формування його образу як «нової людини» та водночас прикладом для наслідування іншим: як слід розповідати про себе, країну та ключові

Як цитувати: Клименко О. Пам'ятати по-радянськи: спогади робітників 1930-х років. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Історія»*. 2025. Вип. 68. С. 81–92. <https://www.doi.org/10.26565/2220-7929-2025-68-05>

How to cite: Klymenko O. Remembering in the Soviet Way: Workers' Memoirs of the 1930s. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series History*. 2025. No. 68. PP. 81–92. <https://www.doi.org/10.26565/2220-7929-2025-68-05> (In Ukrainian)

© Клименко О., 2025

 This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

події (Лютневу революцію, «пролетарську революцію», «революційний рух»). Особливий наголос робився й на тому, що зразковий робітник має не лише працювати й навчатися сам, а й навчати інших. Водночас «правильному» образу робітника протиставлявся образ ворога — «контрреволюціонера», «класового ворога» тощо. Аналізуючи ці спогади, було проведено певні паралелі зі спогадами інших робітників, як-от Олексія Стаханова та Фредеріка Леграна, які також були опубліковані у 1930-х роках. У дослідженні було використано метод критичного аналізу джерел, історико-антропологічний та історико-порівняльний методи. Новизна дослідження полягає у вивченні спогадів 1930-х років як інструменту радянської пропаганди та виховання радянської людини. Висновки розвідки демонструють, що означало «пам'ятати по-радянськи»: які елементи та характеристики мали бути притаманні спогадам робітників. Окрім того, у статті вказується й на те, за що цю публікацію згодом було розкритиковано в іншому робітничому виданні. Розгляд цих спогадів у контексті з кампанією з написання історії індустріальних об'єктів, надав змогу охарактеризувати завдання публікації спогадів радянських робітників у міжвоєнний час.

Ключові слова: завод, індустріалізація, робітники, Радянський Союз, спогади.

1930-ті рр. характеризуються впровадженням нових економічних програм, які супроводжувалися активною пропагандистською кампанією, метою якої було прославляння результатів перших п'ятирічних планів та залучення населення до участі в індустріалізації. Одним зі складових цієї кампанії був комплекс заходів, спрямованих на написання історії радянських фабрик та заводів у 1930-х рр. Серед матеріалів, що мали би слугувати авторам «історичних нарисів» як джерела, повинні були широко використовуватися спогади радянських робітників. Цю кампанію з написання радянської історії очолювала Комісія з історії фабрик та заводів, яка мала мережу відділів по всьому СРСР. Ініціатива створення цієї комісії, як і загалом написання історії промислових об'єктів, належала радянському письменнику Максиму Горькому.

Радянські спогади, зокрема робітників, аналізували такі дослідники, як Стівен Коткін, Йохен Геллбек та інші (Kotkin 1998; Hellbeck 2006). Крім того, зазначений проєкт міжвоєнної доби, присвячений написанню радянської версії історії індустріальних об'єктів, був у центрі уваги розвідок низки науковців (Clark 2004; Zhuravlev 1997; Dobrenko 1999; 2000).

Завданням нашого дослідження є аналіз спогадів робітників, які були опубліковані в 1930-х рр. в рамках зазначеної кампанії. Звернемося до розгляду спогадів відомих радянських робітників. Такими знаними передовиками 1930-х рр. були, наприклад, шахтарі Олексій Стаханов та Микита Ізотов. Спогади Стаханова, який став відомим завдяки встановленому ним у 1935 р. рекорду з видобутку вугілля, були опубліковані в Москві у 1937 р., тобто коли кампанія з написання історії фабрик і заводів уже завершувалася. Спогади Стаханова були написані російською мовою і мали назву «Розповідь про моє життя». Тираж становив 100 000 екземплярів¹. З огляду на рік публікації та кількість примірників, можна стверджувати, що ці спомини були передовсім одним з інструментів розповсюдження міфу про рекорд Стаханова та поширення стаханівського руху. Завданням цих спогадів було спонукати робітників наслідувати приклад Стаханова в роботі і перевиконувати поставлені плани.

Натомість спомини робітника горлівської шахти № 1 ім. Леніна, Микити Ізотова, були опубліковані якраз в розпал кампанії з написання історії фабрик і заводів. У 1934 р. Всеукраїнська редакція «Історії заводів» видала в Харкові українською мовою, тиражем 8 000 примірників спомини цього шахтаря з Донбасу, що мали виразну назву «Моє життя, моя робота»². Того ж року ця книга вийшла російською мовою тиражем 50 000 примірників³. У дослідженні ми проаналізуємо оригінальний текст, написаний українською.

Як і вказано в назві спогадів, весь сюжет розповіді Ізотова про своє життя розгортається навколо його роботи. На початку публікації зазначається, що «книгу написав сам Ізотов за найближчої участі молодого робітника-письменника Григорія Стеценка»⁴. У чому полягала участь письменника не уточнюється. Ймовірно, йдеться про коректування тексту відповідно до правил, що передбачали зміст,

¹ Стаханов А. Рассказ о моей жизни. Москва: Соцэкгиз, 1937. 192 с.

² Ізотов М. Моє життя, моя робота / Під ред. Е. Д. Голової. Харків: Український робітник, 1934. 142 с.

³ Ізотов Н. Моя жизнь, моя работа / Под ред. Е. Д. Головой. Харьков. 1934. 142 с.

⁴ Ізотов М. Моє життя, моя робота / Під ред. Е. Д. Голової. Харків: Український робітник, 1934. С. 11–12.

структуру, стиль спогадів та підняття «правильних» тем. Спогади Ізотова було видано в «Додатковій серії». Завданням цієї серії редакція називає «якнайповніше розповісти історію конкретних людей, заводів, фабрик і шахт»⁵.

Обсяг спогадів становить 142 сторінки, і складаються вони з 23 глав. Головним завданням публікації цих спогадів було виховання «нової людини». Після ознайомлення зі спогадами, робітники мали не просто навчитися, «як треба» говорити про свою участь у соціалістичному будівництві та загалом представляти свою біографію, а як наслідувати методи Микити Ізотова в своїй щоденній роботі (навчати тих, хто відстає).

У вступній главі («Про Ізотова і його книгу»), написаній Всеукраїнською редакцією, шахтаря представлено як справжню «нову людину»: «У цій книзі перший ізотовець розповідає про своє просте і прекрасне життя. Ізотових у нашій країні мільйони, і цей горлівський вибійник є тільки прекрасним зразком небувалого в історії виростання нових людей, якими соціалізм збагачує людство»⁶.

У цьому невеличкому уривку зауважимо два нюанси. По-перше, йдеться про клішовану характеристику життя в СРСР: «просте і прекрасне». По-друге, коли говориться про «ізотових», «ізотовця», то мається на увазі не лише Микита Ізотов, а мова йде про збірний образ ідеального радянського робітника, уособленням якого представлено зазначеного шахтаря.

У спогадах Ізотова, очікувано, переломним моментом в житті представлено Жовтневу революцію: «Микита Ізотов належить ще до того покоління, чиє дитинство було зарито в капіталістичному минулому. Ізотов ще молодий, йому тільки 32 роки, і його життя наполовину розділено історичною межею: до і після Жовтня. Це справжня молода людина ХХ століття»⁷.

Спогади Ізотова написані чітко у відповідності з концепцією більшовицької версії історії. Там наявне протиставлення різних

---

⁵ Ізотов М. Моє життя, моя робота / Під ред. Е. Д. Голової. Харків: Український робітник, 1934. С. 9.

⁶ Там само.

⁷ Там само.

періодів життя Ізотова: бідності й безробіття його родини до 1917 р. з можливостями працювати на повну після встановлення влади більшовиків. У спогадах чітко прослідковуються такі періоди життя Ізотова: до 1917 р. він та його сім'я поневіряються в злиднях та є свідками і жертвами «імперіалістичної війни», потім він бере активну участь в революції, а згодом у будівництві соціалізму, і завершуються спогади описом того, що йому вже вдалося досягнути і які нові цілі поставлено.

У перших главах читач дізнається про «безрадісне дитинство» майбутнього шахтаря: будучи родом з села Мала Драгунка Орловської губернії, Ізотов змалечку змушений працювати; у церковно-приходській школі через знущання дяка він навчався недовго, втік з дому через п'ятику свого батька. Автор неодноразово наголошував на відсутності роботи, що спричиняла п'ятику його батька. У 1914 р., коли Ізотову було 12 років, його родина в пошуках роботи переїхала до Горлівки. Щоб Ізотова прийняли працювати на фабрику, йому підробили документи: дописали додаткові два роки. Автор наголошує на тому, що на фабриці він був змушений тяжко працювати і ненавидів свою роботу⁸.

Наступна подія, якій у спогадах приділено багато уваги, — це революція. Причому неодноразово підкреслюється, що Ізотов відразу ж підтримував саме більшовиків. Розповідаючи про Лютневу революцію, яку робітники, за його словами, зустріли радісно, автор наголосив, що вагомих змін після неї не відбулося: «Ми хотіли іншої, справжньої революції і бачили, що до неї нас поведуть тільки більшовики. На фабриці я часто чув розмови про Леніна, про більшовиків і розумів, що готується справжня робітнича революція. Я часто ходив на збори, де виступали більшовики, і вирішив, що, коли почнеться справжня революція, обов'язково піду воювати за свободу»⁹.

Цей уривок дуже добре ілюструє намагання автора підкреслити свою віру в «пролетарську революцію», продемонструвати силу «революційного руху» і наголосити на тому, що він ніколи не поділяв

---

⁸ Ізотов М. Моє життя, моя робота / Під ред. Е. Д. Голової. Харків: Український робітник, 1934. С. 29.

⁹ Там само. С. 37.

переконань «контрреволюціонерів». Кого він вважав ворогами більшовиків, свідчать наступні уривки: «Розгромлена трудящими масами націоналістична петлюрівсько-гетьманська контрреволюція привела на Україну австро-німецьких окупантів. Більшовицький Донбас готувався до боїв» [...] У квітні 1918 року в Горлівку прийшли німці, а за ними й гайдамаки. Окупанти відразу побачили, що кожна шахта — це більшовицька фортеця»¹⁰; «Усі ці “самостійники” із своїми центральним радами і гетьманами прокладали шлях до відновлення царської “єдиної, неділимої”»¹¹.

Далі Ізотов досить детально пише про зміни влад на Донбасі, наголошуючи на тому, що робітники активно боролись за більшовицький/радянський Донбас¹².

Наступною значимою подією в житті Ізотова, а точніше ще одним переломним моментом в його житті, змальовано початок роботи в шахті, а точніше — у вибої (1922). Взагалі спогади містять багато описів роботи в шахті і це робить їх чітко зорієнтованими на конкретну категорію робітництва — на шахтарів.

У 1924 р. роботу на шахті Ізотов перервав, оскільки мав служити в Червоній армії. Службу в армії він описує як період можливостей, зокрема, можливості навчатися. Інший момент, про який не забуває розповісти Ізотов, — це знайомство з Ворошиловим під час його перебування в армії, що справило на нього сильне враження¹³.

Наступний період у житті, який дуже детально описує шахтар, — це повернення на шахту. Ізотов багато пише про проблеми на шахті (поламаний транспорт, «класових ворогів») та свої зусилля, спрямовані на їх вирішення.

Після прийому в партію у 1932 р., Ізотов написав статтю в «Правду» про свій досвід роботи¹⁴. Після цієї публікації основними завданнями

---

¹⁰ Ізотов М. Моє життя, моя робота / Під ред. Е. Д. Голової. Харків: Український робітник, 1934. С. 39.

¹¹ Там само. С. 40.

¹² Там само. С. 40–42.

¹³ Там само. С. 50.

¹⁴ Ізотов Н. Как я работаю. Стаття забойщика Н. Ізотова. *Правда*. 1932. 11 мая. № 129. С. 3; Ізотов М. Моє життя, моя робота / Під ред. Е. Д. Голової. Харків: Український робітник, 1934. С. 61.

роботи Ізотова стало не лише перевиконання норм видобутку вугілля, але й навчання інших робітників того, як працювати краще. Тут можемо провести паралелі зі спогадами Леграна¹⁵, у яких також є глава під назвою «Путівка в життя» про залучення до роботи безпритульних. Однак в Ізотова цей аспект поданий глибше, оскільки наголос зроблений саме на *навчанні* робітників, як працювати краще, швидше, ефективніше (глави «Ізотівська школа» та «Як я навчаю»)¹⁶. Попри те що спогади Ізотова були зорієнтовані саме на шахтарів, заклик навчати, «підтягувати» інших стосувався усіх робітників, які також працювали на фабриках і заводах. Крім того, у своїх споминах Ізотов наголошував, що самого лише навчання недостатньо: «Я подумав, що мало навчати свого учня майстерства у вибої, треба стежити за тим, як і чим він живе, щоб не потрапив у погану компанію. І тепер я часто заходжу до моїх учнів у гуртожиток. Читаю з ними газети, граю в шашки, ходимо в кіно. Взагалі живемо колективним життям. Всі побутові непорозуміння ми ліквідуємо спільно. Якщо помічаємо якісь непорядки в їдальні — одразу усуваємо. Пишемо дописи в газету»¹⁷.

Під колективним життям малися на увазі спільна праця, відпочинок та «боротьба» за покращення побутових умов, а найбільш дієвим інструментом «ліквідації непорядку» була газета.

Остання глава спогадів Ізотова має назву «Радісно жити» і присвячена вона розповіді про упорядкування вулиць Горлівки, побуту її жителів¹⁸. У цій частині спогадів, як і в інших, він декілька разів згадує про противників «нового» ладу, тих, хто заважав і не вірив у досягнення більшовицьких цілей: «куркулі, опортуністи, обивателі — мертвяки»¹⁹. Згадки про них завжди завершувалися тим, що робітники, незважаючи ні на що, виконували поставлені перед ними завдання. Використання

¹⁵ Фредерік Легран — бельгійський робітник, який працював у Магнітогорську і чий спогади під назвою «16 лет в СССР» вийшли друком в 1933 році в Москві.

¹⁶ Ізотов М. Моє життя, моя робота / Під ред. Е. Д. Голової. Харків: Український робітник, 1934. С. 81–91.

¹⁷ Там само. С. 90.

¹⁸ Там само. С. 131–141.

¹⁹ Там само. С. 132.

слова «мертвяки» стосовно «шкідницьких» категорій населення мало вказувати на те, що вони є елементами «старого», капіталістичного ладу, яким немає місця в «новому» пролетарському світі.

У главі «Радісно жити» робота на шахті подана як більш престижна, аніж робота на якомусь заводі; добра робота на шахті передбачала й кращі побутові умови шахтарів, аніж в решти робітників. Зокрема, Ізотов пише про «ізотовський магазин», у якому дружини ударників без черги купували необхідний товар²⁰. Варто зауважити, що в спогадах небагато згадок про жінок та їхню працю. Розповідаючи про своє дитинство та юність, автор неодноразово згадує про те, як тяжко і багато доводилось працювати його матері. Натомість, коли Ізотов говорить про шахту, то праця жінок представлена в категорії «дружини шахтарів». Про них він писав, наприклад, у контексті з облаштуванням побутових умов у гуртожитках: «За моїм прикладом до гуртожитків почали ходити й інші кадрові робітники, навіть жінки шахтарів почали відвідувати гуртожитки. Вони допомагають прибиральницям наводити в гуртожитках порядок, лагодять хлопцям білизну, перуть її, а якщо треба, то й сорочку з відкладним комірцем пошиють»²¹.

Цей уривок чітко відображає традиційний розподіл ролей у шахтарських родинах того часу: чоловік працює на шахті, дружина займається побутом. Також жінки, не дружини шахтарів, у час сталінської індустріалізації могли працювати на шахтах чорноробами, ламповими тощо, не спускаючись під землю. Працювати у вибої вони почали вже в роки Другої світової війни (Kulikov, Sklokina 2018, 101).

Розповідаючи про побут шахтарів, Ізотов робить належне порівняння зі способом життя іноземців, які зображені як такі, що живуть бідно та не мають роботи: «Живемо тепер добре. А ось приїздили до нас англійські та німецькі шахтарі — вони живуть дуже погано. Розказували нам, як вони голодують, тиняються без роботи, як руйнуються і завмирають найкращі шахти. Коли до мене додому прийшли рурські

---

²⁰ Ізотов М. Моє життя, моя робота / Під ред. Е. Д. Голової. Харків: Український робітник, 1934. С. 140.

²¹ Там само. С. 91.

товариші та подивились мої дві кімнати, кухню, ванну, перекладач сказав мені: — Вони кажуть, що ви живете, як власник шахти»²².

Далі Ізотов характеризує умови життя інших шахтарів. Він пише, що потім іноземцям показали, як живуть інші робітники: «старий Гавро Семенович Денисенко в чистій і світлій квартирі і навіть теличку має»²³; «кадровий шахтар Федір Іванович Просолов — у гарній квартирі і навіть придбав корову, поросся, курей і іншого добра»²⁴. Ці уривки засвідчують, що шахтарям у той час надавались ділянки, що представлялося як турбота держави про них (Stiazhkina, Sklokina 2018, 135). Закінчує свої спогади Ізотов ремаркою про заповітну мрію, яка звучить як чергове завдання: «Стати висококваліфікованим, технічно озброєним більшовицьким гірничим інженером. І я досягну цього»²⁵.

Таким чином, спогади Ізотова, будучи досить великими за обсягом та насиченими технічними деталями про роботу в шахті, ставали досить складним прикладом для робітників про те, як писати спогади і оповідати власну біографію. Водночас, у спогадах дуже конкретно представлено правильну модель поведінки радянського робітника: бере участь у соцзмаганнях, вчить інших, як працювати швидше і краще, та загалом дуже любить свою роботу. Ці спогади цілком відповідають гаслу Горького про те, що свою працю потрібно любити (Gorkii 2000, 526–527). За деталізованими описами роботи на шахті, читач не бачить особистого життя оповідача: вся його розповідь про власне життя втискається в рамки колективного життя та великої загальнодержавної кампанії — індустріалізації.

Попри таку «правильність» спогадів, в одному з номерів «Історії заводів» (журнал, що видавався Комісією з історії фабрик та заводів) цей текст було піддано критиці²⁶. Основні зауваження стосувалися «неохайної обробки тексту»: на першому місці — дрібниці, а головні

²² Ізотов М. Моє життя, моя робота / Під ред. Е. Д. Голової. Харків: Український робітник, 1934. С. 140.

²³ Там само. С. 140–141.

²⁴ Там само. С. 141.

²⁵ Там само.

²⁶ К. Л. Автобіографія Н. Ізотова. *Історія заводів*. 1934. № 3–4 (11–12). С. 223–224.

речі представлено як другорядні; побут і питання, пов'язані з технікою зображені подібно. Також був коментар, що глави про роботу Ізотова — конспективні, а не розлогі, й опис роботи на шахтах зрозумілий лише тим, хто там працює тощо²⁷. Й основний закид — у повісті про Ізотова його життєвий шлях мав бути представлений як типовий, а не індивідуальний: «Все нещастя полягає в тому, що редактори неясно представили саму мету повісті про Ізотова. Його життя складається як ряд своєрідних перемог над різноманітними труднощами зростання — побутовими, виробничими, технічними тощо. Це шлях не лише індивідуальний, а типовий; на цих типових моментах, підкресливши всі їхні значення і виділивши їх як основні, редакції варто було зосередити увагу. Тоді замість розмови “по душах” повинна була вирости потрібна і цілком відповідальна біографія»²⁸. Важливість цієї замітки в «Історії заводів» полягає в тому, що текст критикується вже після його публікації, тобто пройшовши попередню перевірку/цензуру, і основні закиди стосувалася роботи редакторів, а не оповіді самого Ізотова. Це може свідчити про те, що редактори всіх рівнів самі ще тільки вчилися писати такого стилю тексти і теж робили «помилки», допускаючи «неправильні» елементи й інтерпретації в текстах.

Таким чином, спогади Ізотова чудово ілюструють, яким було завдання кампанії з написання історії фабрик і заводів. Йдеться не лише про те, що ці спогади були продуктом цього проекту, але й про те, що вони мали слугувати наочним прикладом того, як інші робітники повинні були б говорити про індустріалізацію, свою працю та повсякденне життя. Важливо відзначити, що ці спогади насамперед відображали, якою мала бути «нова людина»: як вона має працювати, навчатися і навчати інших, бути членом колективу тощо.

Список літератури / References

Clark K. «The History of the Factories» as a Factory of History: A Case Study on the Role of Soviet Literature in Subject Formation. *Autobiographical practices in Russia* / eds. J. Hellbeck, K. Heller. Gottingen: V&R unipress, 2004. Pp. 251–278.

²⁷ К. Л. Автобіографія Н. Ізотова. *Історія заводів*. 1934. № 3–4 (11–12). С. 223–224.

²⁸ Там само. С. 224.

Dobrenko Ye. Formovka sovetskogo pisatelya. Sotsialnie i esteticheskie istoki sovetskoi literaturnoi kulturi. Sankt-Peterburg: Gumanitarnoe agentsvo «Akademicheskii proekt», 1999. 557 s. (In Russian)
Добренко Е. Формовка советского писателя. Социальные и эстетические истоки советской литературной культуры. Санкт-Петербург: Гуманитарное агентство «Академический проект», 1999. 557 с.

Dobrenko Ye. «Zanimatel'naya istoriya»: istoricheskii roman i sotsialisticheskii realizm. *Sotsrealisticheskii kanon* / Pod obshchei redaktsiei Kh. Gyuntera i Ye. Dobrenko. Sankt-Peterburg: Akademicheskii proekt, 2000. S. 874–895. (In Russian)

Добренко Е. «Занимательная история»: исторический роман и социалистический реализм. *Соцреалистический канон* / Под общей редакцией Х. Гюнтера и Е. Добренко. Санкт-Петербург: Академический проект, 2000. С. 874–895.

Gorkii M. Nesvoevremennye misli. Kniga o russkikh lyudyakh. Moskva: Vagrius, 2000. С. 526–527. (In Russian)

Горький М. Несвоевременные мысли. Книга о русских людях. Москва, Вагриус, 2000. С. 526–527.

Hellbeck J. Revolution on My Mind: Writing a Diary under Stalin. Cambridge, Mass.; London: Harvard University Press, 2006. 448 p.

Kotkin S. Magnetic Mountain: Stalinism as a Civilization. Berkeley, California: University of California Press, 1998. 639 p.

Kulikov V., Sklokina I. Liudy monomist: paradoksy yednosti podiliv. *Pratsia, vysnazhennia ta uspih: promyslovi mono-mista Donbasu* / red.: I. Sklokina, V. Kulikov. Lviv: FOP Shumylovych, 2018. S. 97–130. (In Ukrainian)

Куліков В., Склокіна І. Люди мономіст: парадокси єдності поділів. *Праця, виснаження та успіх: промислові моно-міста Донбасу* / ред.: І. Склокіна, В. Куліков. Львів: ФОП Шумилович, 2018. С. 97–130.

Stiazhkina O., Sklokina I. Zhyttia pislia roboty. *Pratsia, vysnazhennia ta uspih: promyslovi mono-mista Donbasu* / red.: I. Sklokina, V. Kulikov. Lviv: FOP Shumylovych, 2018. S. 131–156. (In Ukrainian)

Стяжкіна О., Склокіна І. Життя після роботи. *Праця, виснаження та успіх: промислові моно-міста Донбасу* / ред.: І. Склокіна, В. Куліков. Львів: ФОП Шумилович, 2018. С. 131–156.

Zhuravlev S. V. Fenomen «Istorii fabrik i zavodov»: gorkovskoe nachinanie v kontekste epokhi 1930-kh godov. Moskva: IRI RAN, 1997. 215 s. (In Russian)

Журавлев С. В. Феномен «Истории фабрик и заводов»: горьковское начинание в контексте эпохи 1930-х годов. Москва: ИРИ РАН, 1997. 215 с.

Oksana Klymenko

Candidate of History, Postdoctoral Fellow

Centre for Ukrainian Canadian Studies, University of Manitoba

29 Dysart Road, R3T 2M7, Winnipeg, Manitoba, Canada

Email: oksana.klymenko@umanitoba.ca

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-7232-3392>

REMEMBERING IN THE SOVIET WAY: WORKERS' MEMOIRS OF THE 1930s

Propaganda and censorship were integral components of the Soviet society. Furthermore, such government programs as the industrialization significantly affected memory of the past and shaped the style and rhetoric of autobiographical narratives. The aim of this paper is to analyze the memoirs of Soviet workers published as a part of the 1930s campaign for writing histories of industrial facilities. For this, a particular case has been chosen: the memoirs of the miner Nikita Izotov, published in Kharkiv in 1934. They provide an illustrative example of a «proper» worker's autobiography, including such obligatory elements as poor origins, the life before the October Revolution and the one after it, and, last but not least, education and miner's work. The memoirs show how Izotov's life story was used for constructing his image as a «new person» and a model for others — how one ought to speak about oneself, the country, and such crucial events as the February Revolution, «the Proletarian revolution», «the revolutionary movement». A strong emphasis was placed on the idea that an exemplary worker should not only work and study but also teach others. At the same time, the image of «the proper worker» was contrasted with the image of the enemy — «the counterrevolutionary», «the class enemy», etc. An analysis of these memoirs allows to draw parallels with memoirs of other workers, e.g. Alexei Stakhanov and Frédéric Legrand, published in the 1930s as well. Critical source analysis, historical-anthropological method, and historical-comparative method are employed. The novelty lies in the examination of 1930s memoirs as a tool of Soviet propaganda and fostering the Soviet identity. The conclusions demonstrate what it meant to “remember in the Soviet way», what had to be included in workers' memoirs. In addition, the article names the reasons for which Izotov's text was later criticized in another workers' periodical. Placing the memoirs in the context of the campaign for writing histories of industrial facilities enables the author to reveal the purpose of such publications in the interwar period.

Keywords: factory, industrialization, workers, Soviet Union, memoirs.

Дата першого надходження статті до видання: 03.09.2025.

Date of the article's initial submission to the Journal: 03.09.2025.

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 13.11.2025.

Date of acceptance of the article for publication after peer review: 13.11.2025.

Дата публікації: 30.12.2025.

Date of publication: 30.12.2025.